

Øyvind Østerud, Agrarian Structure and Peasant Politics in Scandinavia. A Comparative Study of Rural Response to Economic Change, Oslo: Universitetsforlaget, 1978, 279 s., 75,00 n.kr.

Øyvind Østerud har i løbet af ganske få år fået en fremtrædende position i norsk - og dermed også i nordisk - politisk sociologi og statskundskab. Det er derfor både godt og glædeligt, at hans doktorafhandling i sociologi fra London fra 1974 nu er kommet i en kun ganske lidt ændret version.

Hovedsigtet med afhandlingen er at søge at forklare nogle af de socio-politiske følgevirkninger af mere omfattende innovationer i landbrugssamfund. Østeruds hovedinteresse er her de vigtige forandringer, der fulgte med overgangen fra jordbrug, der primært sigtede på selvforsyning, til jordbrug, der især var orienteret mod og styret af et egentligt marked for jordbrugsprodukter. Hvilke typer af politisk respons på disse forandringer kan man finde, og hvorledes hænger de sammen med agrarstrukturen?

Som det fremgår af afhandlingens titel er hensigten at undersøge disse sammenhænge på grundlag af en komparativ analyse af forholdene i de tre skandinaviske lande. Det er også nok værd at hæfte sig ved et forhold, som Østerud også selv fremhæver flere steder, men som man i øvrigt vanskeligt kan overse: der er tale om en makro-analyse. Det betyder selvfølgelig til dels, at man ikke skal vente detaljerede undersøgelser af forholdene i enkelte regioner - for slet ikke at tale om landsbyer eller lignende - dels at man ikke skal hænge sig i uvæsentlige detaljer i fremstillingen, som ikke har afgørende indflydelse på de sammenhænge på makro-planet, som sagen grundlæggende drejer sig om. Endelig bør det selvfølgelig nævnes, at afhandlingen primært samler sig om forholdene i en periode på ca. 100 år, fra sidst i det 18. til godt ind i anden halvdel af det 19. århundrede. Man kan vel i øvrigt spørge, om ikke meget kunne have talt for at føre undersøgelsen op til begyndelsen af dette århundrede?

Afhandlingen består af tre hoveddele. I den første del foretages en teoretisk og begrebsmæssigt orienteret gennemgang af den væsentligste del af den tidligere litteratur om peasants, peasantry og peasant politics, ord og begreber, som det ikke er helt nemt at fange op i tilsvarende norske - eller for den sags skyld danske -

Øyvind Østerud, Agrarian Structure and Peasant Politics in Scandinavia. A Comparative Study of Rural Response to Economic Change, Oslo: Universitetsforlaget, 1978, 279 s., 75,00 n.kr.

Øyvind Østerud har i løbet af ganske få år fået en fremtrædende position i norsk - og dermed også i nordisk - politisk sociologi og statskundskab. Det er derfor både godt og glædeligt, at hans doktorafhandling i sociologi fra London fra 1974 nu er kommet i en kun ganske lidt ændret version.

Hovedsigtet med afhandlingen er at søge at forklare nogle af de socio-politiske følgevirkninger af mere omfattende innovationer i landbrugssamfund. Østeruds hovedinteresse er her de vigtige forandringer, der fulgte med overgangen fra jordbrug, der primært sigtede på selvforsyning, til jordbrug, der især var orienteret mod og styret af et egentligt marked for jordbrugsprodukter. Hvilke typer af politisk respons på disse forandringer kan man finde, og hvorledes hænger de sammen med agrarstrukturen?

Som det fremgår af afhandlingens titel er hensigten at undersøge disse sammenhænge på grundlag af en komparativ analyse af forholdene i de tre skandinaviske lande. Det er også nok værd at hæfte sig ved et forhold, som Østerud også selv fremhæver flere steder, men som man i øvrigt vanskeligt kan overse: der er tale om en makro-analyse. Det betyder selvfølgelig til dels, at man ikke skal vente detaljerede undersøgelser af forholdene i enkelte regioner - for slet ikke at tale om landsbyer eller lignende - dels at man ikke skal hænge sig i uvæsentlige detaljer i fremstillingen, som ikke har afgørende indflydelse på de sammenhænge på makro-planet, som sagen grundlæggende drejer sig om. Endelig bør det selvfølgelig nævnes, at afhandlingen primært samler sig om forholdene i en periode på ca. 100 år, fra sidst i det 18. til godt ind i anden halvdel af det 19. århundrede. Man kan vel i øvrigt spørge, om ikke meget kunne have talt for at føre undersøgelsen op til begyndelsen af dette århundrede?

Afhandlingen består af tre hoveddele. I den første del foretages en teoretisk og begrebsmæssigt orienteret gennemgang af den væsentligste del af den tidligere litteratur om peasants, peasantry og peasant politics, ord og begreber, som det ikke er helt nemt at fange op i tilsvarende norske - eller for den sags skyld danske -

udtryk. Denne del af bogen demonstrerer en omfattende belæsthed hos forfatteren, et indtryk, der i øvrigt holder sig bogen igennem. Et andet træk, som fremstår tydeligt, er viljen til at bryde faglige grænser ned og ikke lade traditionelle akademiske opfattelser være afgørende for, hvilke spørgsmål der kan tages op, eller hvilke typer af svar der kan gives. Den intellektuelle åbenhed, som det er udtryk for, viser sig også deri, at Østerud kun sjældent udtrykker sig absolut - hans diskussion er nok præcis, men hans åbenhed får ham til at se og fastholde værdifulde elementer i begrebsdefinitioner eller teoridannelser, som han i øvrigt ikke kan tilslutte sig i deres helhed. I ikke helt få tilfælde lykkes det ham således at sammenbinde forskelligartede betragtningsmåder på en både imponerende og givende måde.

Denne del af bogen rummer også en omfattende og overbevisende diskussion af anvendeligheden af Barrington Moores klassiker Social Origins of Dictatorship and Democracy - både i almindelighed og i en skandinavisk sammenhæng. Trods en vis venlighed og respektfuldhed i formen kan det ikke skjules, at Østerud er ret kritisk over for Barrington Moores arbejde.¹

I bogens anden del - omfangsmæssigt dens tyngdepunkt - gives en omhyggelig beskrivelse af det traditionelle bondesamfunds struktur og af de ændringer af forskellig art, som i løbet af den betragtede 100 års periode ændrede denne struktur og dermed bondesamfundet.² Der er ingen grund til her at diskutere detaljer i denne redegørelse for de forskellige udviklingsforløb i de tre lande, som behandler befolkningsudviklingen, besiddelsesforhold, udskiftning, fæsteforhold, den tekniske revolution i løbet af det 19. århundrede, den stigende markedsorientering og etableringen af mere moderne finansieringsmuligheder.

Der gøres i dette afsnit som andre steder i bogen mest ud af de norske forhold, men påvisningen af forskelle i forløbet fra tradi-

1) Østerud har i sin seneste bog, Utviklingsteori og historisk endring. En kritisk fremstilling af utviklingsteoretiske posisjoner innen samfunnsforskningen, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1978, pp. 165-179, blandt andet også fremlagt en stramning og præcisering af kritikken af Moore. I øvrigt vil denne nyeste bog af Østerud blive anmeldt i et senere nr. af Politica.

2) I den sammenhæng kan der være grund til også at nævne Østeruds artikel "Bondesamfunn" i det nye PaxLeksikon, Bind 1, Oslo: Pax, 1978, som giver en god sammenfatning af et omfattende begreb.

tionelt til mere moderne landbrug i alle de tre lande kan ikke anfægtes. Vigtigst er her forskellene med hensyn til såvel udskiftning som selvejets gennemtrængen, hvor Norge og Danmark repræsenterer de to yderpunkter. Her som andre steder præsenteres hovedkonklusionerne på det analytiske niveau, som er bogens, nemlig nationalstaten. Samtidig fremhæver Østerud rimeligt nok - som det også mere eller mindre indirekte fremgår af fremstillingen mange steder - at det kan føre til langt mere nuancerede opfattelser også at foretage en række regionale nedbrydninger af materialet.³ Hvor langt man skal gå i denne retning - altså at øge muligheden for påvisning af årsagssammenhænge og udviklingsforløb ved at øge antallet af eksplicit inddragne cases på lavere niveau - er imidlertid et vanskeligt problem at udtale sig skråsikkert om. Spændingen mellem analyser på de to niveauer er under alle omstændigheder konstant til stede i undersøgelser af denne karakter.

I bogens tredje del, Political framework and peasant voice, drøfter Østerud to helt centrale problemer, dels bøndernes/landbefolkningens fremadskridende integration i det samlede nationale politiske system, dels koblingen mellem den i del II beskrevne økonomiske og sociale strukturudvikling gennem en række faser og bondesamfundets måde at agere politisk på.

Det første af disse problemer belyses gennem en drøftelse af 3 væsentlige aspekter: udviklingen i formelle politiske rettigheder inden for systemet, politisk participation og endelig udviklingen af et lokalt selvstyre og deltagelsen heri. Behandlingen af disse forhold fører os for alle 3 lande på en yderst rimelig måde gennem et stort og stofmættet materiale, som dog hurtigt viser sig at være vanskeligt at sammenligne - blandt andet fordi de konstitutionelle rammer og valgsystemerne udviklede sig så forskelligt. Hovedkonklusionen - en betydelig mangel på interesse for politik på nationalt niveau i alle 3 lande indtil slutningen af det 19. århundrede - er dog klar nok, når vi holder os til det valgte analyseniveau. Og forskellen mellem Norge på den ene side og Sverige og Danmark på den anden, for så vidt angår blandt andet etableringen af mulighed for bønders reelle deltagelse i det lokale selvstyre og den faktiske

3) Yderligere litteratur hertil kan for Danmarks vedkommende blandt andet ses i Claus Bjørns og Margit Mogensens nyttige oversigt, "Litteratur om dansk landbohistorie 1959-1975", Fortid og Nutid, Bind XXVII (1977), pp. 48-66.

udnyttelse af disse muligheder, er også klar nok og forklarlig på baggrund af den forskellige agrarstruktur.

På en måde tegner det samme billede sig, når der i det følgende kapitel spørges, hvordan bondepolitikken udviklede sig inden for den nationale politiske ramme, og hvordan der eventuelt udviklede sig væsentlige politiske konfliktlinjer inden for "bondebevægelsen". Efter en lang og måske nogle steder vel detaljeret gennemgang⁴ må det konkluderes (p. 258), at der ikke kan identificeres noget éntydigt udviklingsforløb i de undersøgte politiske historiske fænomener. Forklaringen herpå ses igen i de veletablerede forskelle i agrarstruktur og i ændringer i relationerne mellem bondesamfundet og det omgivende samfund. Da disse forhold som sagt fremstår som yderst veletablerede, og da der argumenteres overbevisende for koblingen af den politiske respons til disse ændringer, fremstår konklusionen også overbevisende - men måske ikke særligt ophidsende.

I bogens afsluttende konklusion (pp. 260-264) trækkes hovedlinjerne i analysen ganske kort op, land for land, og det samme er tilfældet med konklusionerne, der her gives en mere teoretisk orienteret form, der kan føre tråden tilbage til bogens første del. Disse sideres korte karakterestikker af, hvad der ellers er fremstillet som yderst komplicerede og ofte modsat rettede strukturer og udviklingslinjer, illustrerer på samme tid fordelene og ulemperne ved at arbejde med makro-problemstillinger, uanset om de er af historisk, politologisk, sociologisk eller anden karakter. Og det gælder vel ikke mindst, når grundlaget, som her, er et empirisk materiale, der i ikke helt få tilfælde har en udtalt mikro-karakter.

Agrarian Structure and Peasant Politics in Scandinavia fremstår som et vigtigt og spændende arbejde, der også er af betydning for andre end dem, der interesserer sig for bønder, bondesamfund og bondepolitik. Østeruds forståelse for, hvorledes komparative undersøgelser af social og politisk udvikling kan gennemføres - og hans tiltalende åbenhed over for de problemer, som sådanne undersøgelser rejser - betyder, at vi har fået en væsentlig bog om et

4) Alligevel havde det nok været en fordel også at inddrage P. Nannestads artikel "At the Cradle of a Party System: Voting Patterns and Voting Groups in the Danish Constitutional Convention 1848-1849", SPS, vol. 7 (1972), pp. 119-135.

væsentligt emne. Dette gælder også selv om en række punkter i den vel fortsat lader sig diskutere.

Og så vil det vel være på sin plads at slutte med Østeruds egen "udgangsbøn", om hvis rigtighed ingen af hans læsere kan være i tvivl: "Economically as well as politically peasantry seems to be an intrinsically ambiguous phenomenon".

Jørgen Elklit